תלמוד מהו? — עותקים וכתבי יד

VI. עותקים וכתבי יד

בשל עמדת הכנסייה כלפי התלמוד לא ניתן היה להדפיס עותקים ממנו עד לזמן מאוחר יחסית. בתחילה הודפסו רק מסכתות מסוימות, באיטליה על ידי סונסינו, ובליסבון. רק לאחר שהאפיפיור לואי העשירי הביע את רצונו שיודפס גוף הש"ס כולו, במהלך המאבקים בין הדומיניקנים לבין רושלין, יכול היה התלמוד להופיע בדפוס. ה"Editio princeps" (המהדורה הראשונה) יצאה לאור בוונציה בשנים 1520–1523 על ידי דניאל בומברג, בעל דפוס נוצרי מאנטוורפן. ספרים של הרמב"ם, הרמב"ן, הערוך ועוד הופיעו כבר קודם לכן.

חוץ מאשר במהדורת בומברג, בכל המהדורות המאוחרות יותר זכתה הגרסה של יוסטיניאן (ונציה, שנת 1550 לערך) לחשיבות מרכזית. במהדורות המאוחרות יותר נשמר מספור הדפים של עותק יוסטיניאן. זו הסיבה שגם היום בכל המהדורות התלמוד ממוספרים הדפים באופן זהה.

המהדורה המצונזרת של באזל הופיעה מ-1578 עד 1581. מהדורת פרנקפורט־אם־מיין (1722–1720), שכללה תוספות ותיקוני טעויות בטקסט, הייתה לדגם עבור כל העותקים שהופיעו אחריה.

פרט לאין־ספור כרכי המסכתות היחידות, מהדורות מוכרות היטב של התלמוד בשלמותו יצאו לאור בלמברג (לבוב), בקונסטנטינופול, בסלוניקי, בקרקוב, באמסטרדם, בפרנקפורט־אן־דר־אודר, בברלין, בסולצבאך, בדירנפורט, בסיטומיר, בווינה, בווילנא ועוד.

אמנם יש בידינו עותקי מודפסים רבים של התלמוד, ואולם מעטים הם העותקים שהגיעו אלינו בכתב־יד. כתב־היד השלם היחיד של התלמוד נמצא במינכן; חוץ ממנו שרדו רק קטעים, מהם גדולים יותר ומהם קטנים יותר. בספרו "דקדוקי סופרים" (מינכן, 1878–1897) מונה הרב ר. נ. רבינוביץ שלושים ותשעה אוספים בלבד של קטעי כתב־יד. האוספים המוכרים ביותר כוללים את האוספים של הספרייה הבודליאנית באוקספורד, של הוותיקן, של המוזיאון הבריטי, את האוסף שבמינכן – קטע שנכתב בשנת 1112 בפטרסבורג – והאחרון, וכנראה הוותיק ביותר, קטע ארוך במידה מרשימה הנמצא בקיימברידג' שבאנגליה.*פקסימיליות של כתבי־יד של התלמוד ניתן לראות ברשת האינטרנט באתר הספריה הלאומית (א"ב).